

**Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till om
ändring av stadgandena om ersättning för rättegångskostnader**

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås att 21 kap. rättegångsbalken, som gäller ersättning för rättegångskostnader, och vissa andra med det förknippade stadganden i rättegångsbalken skall ändras. Propositionen ansluter sig till revisionen av rättegångsförfarandet i tvistemål, där lagarna om ändring av rättegångsbalken och vissa andra lagar har givits den 22 juli 1991.

I 21 kap. rättegångsbalken föreslås stadganden om ersättning för rättegångskostnader i tvistemål. Då det gäller tvistemål vill man

komma därhän att den vinnande parten oftare än vad som i dag är fallet skall få full ersättning för sina rättegångskostnader. Man vill också minska antalet onödiga rättegångar och säkerställa att det nya rättegångsförfarandet i tvistemål blir koncentrerat och snabbt.

Reformen skall träda i kraft samtidigt som revideringen av rättegångsförfarandet i tvistemål. Enligt lagen om ikrafträdande av de lagar som hänför sig till underrättsreformen träder reformen i kraft den 1 december 1993.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sida		Sida
ALLMÄN MOTIVERING	3	6. Beredning av propositionen	9
1. Propositionens mål	3	7. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll	9
2. Nuläget och rådande missförhållanden	4	DETALJMOTIVERING	10
2.1. Stadgandena om ersättning för rättegångskostnader i 21 kap. rättegångsbalken och tillämpningen av dem	4	1. Lagförslaget	10
2.1.1. Innehåll	4	Rättegångsbalken	10
2.1.2. Missförhållanden	5	12 kap. Om parterna	10
2.2. Specialstadganden om ersättning för rättegångskostnader i andra lagar	5	17 kap. Om bevisning	11
3. Sverige, Norge och Danmark	6	21 kap. Om rättegångskostnader	11
3.1. Sverige	6	— Tvistemål	11
3.2. Norge	6	— Brottmål	21
3.3. Danmark	7	— Kompletterande stadganden ..	21
4. De viktigaste förslagen	7	2. Ikraftträdande	21
5. Propositionens ekonomiska och organisatoriska verkningar	9	LAGTEXT	22
		Lag om ändring av rättegångsbalken	22

ALLMÄN MOTIVERING

1. Propositionens mål

De kostnader som parterna åsamkas av en rättegång kallas rättegångskostnader. Här inräknas bl.a. rättegångsavgifter till staten, ersättningar till rättegångsombud eller rättegångsbiträde samt till vittnen eller sakkunniga, kostnader för inställelse i domstol samt ersättningar för eget arbete och tidsförlust på grund av rättegången. I första hand är varje part själv skyldig att ansvara för sina rättegångskostnader, om han inte har beviljats fri rättegång. Under de förutsättningar som stadgas i lag har han dock rätt att av motparten få ersättning för sina kostnader för rättegången.

I en form liknande den nuvarande har skyldigheten att ersätta rättegångskostnaderna införts hos oss på 1600-talet. Till en början sågs ersättningsskyldigheten som ett straff för rättsmissbruk. Så småningom började man från och med 1700-talet anse att skyldigheten att betala ersättning för rättegångskostnaderna grundade sig på en allmän skadeståndsskyldighet. Därmed sågs ersättningen ha sin grund i att en skada hade åsamkats. Till detta fogades kravet på vållande, som också finns inom den allmänna skadeståndsrätten, som en förutsättning för att ersättningsansvar skulle uppstå. En part var skyldig att ersätta motpartens rättegångskostnader bara om han visste eller borde ha vetat att han obefogat hade förorsakat rättegången. Detta ledde i praktiken till att man nästan alltid kvittade kostnaderna, dvs. vardera parten fick bära sina egna rättegångskostnader. Som en reaktion på denna praxis började man i slutet av 1800-talet stöda en åsikt enligt vilken enbart målets utgång borde avgöra vem som var skyldig att ersätta rättegångskostnaderna. Den förlorande parten ansågs vara skyldig att ersätta den vinnande partens rättegångskostnader.

De gällande stadgandena om ersättning för rättegångskostnader i 21 kap. rättegångsbalken går till sin grundläggande struktur fortfarande tillbaka på 1734 års lag. Den tidpunkt vid vilken lagen uppkom förklarar varför stadgandena ger uttryck för ett synsätt som bygger på skadeståndsskyldighetstanken. Detta framkommer särskilt av de stadganden som gäller kvittande av kostnader.

I dag anser man allt mera att skyldigheten

att ersätta rättegångskostnaderna är ägnad att dels styra och dels korrigera beteendet.

Med en beteendestyrande effekt avses å ena sidan att en person somkan bli betalningsskyldig frivilligt uppfyller sina skyldigheter och å andra sidan att talan inte väcks i onödan.

Med en beteendekorrigerande effekt avses åter det att en part som för att uppnå sina rättigheter har blivit tvungen att väcka talan skall få ersättning för sina rättegångskostnader, och också att en part mot vilken talan utan fog har väckts skall få ersättning för sina kostnader.

De nuvarande stadgandena om kostnader är föråldrade. Dessutom är de bristfälliga och kan bli föremål för tolkning. Detta har lett till att rättspraxis då det gäller kostnaderna är rätt oenhetlig och att den vinnande parten inte alltid får tillräcklig ersättning för sina kostnader, utan att dessa rätt allmänt kvittas.

Lagen saknar därtill t.ex. uttryckliga stadganden om ersättning för kostnaderna då den ena parten delvis har vunnit målet. Det finns heller inga stadganden om vilka kostnader som skall anses vara ersättningsbara.

Internationellt sätt skiljer sig situationen hos oss då det gäller brottmål från situationen i många andra länder däri att en åtalad inte har rätt till ersättning av statens medel för sina kostnader om ett åtal som allmänna åklagaren väckt mot honom förkastas.

Av det ovanstående följer att reglerna om ersättning för rättegångskostnader måste revideras i sin helhet.

För att stadgandena om ersättning för rättegångskostnader skall ha den beteendestyrande effekt som nämndes ovan skall huvudregeln bli att den förlorande parten åläggs att till fullo ersätta motpartens rättegångskostnader.

En part som har ett berättigat anspråk men inte får frivillig prestation, vänder sig mera sannolikt till domstol om han vet att han får full ersättning för sina rättegångskostnader än om det finns en möjlighet att han själv slutligen måste bära sina rättegångskostnader.

Då det är allmänt känt att en sak kan föras till domstol när den blir tvistig är redan detta ägnat att påverka människorna så att de beter sig lagenligt. Detta bidrar också till att den

privaträttsliga lagstiftningen följs i praktiken och till att medborgarna frivilligt uppfyller sina privaträttsliga skyldigheter.

Därtill kommer en skyldighet att betala full ersättning för kostnaderna att minska antalet onödiga rättegångar och att påverka beteendet vid rättegången så att den inte fördröjs i onödan. Detta åter medverkar till att rättegången blir muntlig, direkt och koncentrerad.

Även om utgångspunkten bör anses vara att den som förlorat målet skall vara skyldig att till fullo ersätta motpartens rättegångskostnader, är det i vissa specialsituationer skäligt att parterna själva får bära sina rättegångskostnader. Så blir det under vissa förutsättningar t.ex. i mål som gäller rättsförhållanden som enligt lag inte kan bestämmas annat än genom domstolsbeslut. Därtill kan det t.ex. om den ena parten har inlett rättegången utan att motparten har gett anledning därtill eller utan orsak har fördröjt ärendets behandling vara befogat att bestämma att den förstnämnda parten får bära sina egna rättegångskostnader trots att han vunnit målet.

Därtill bör det observeras att t.ex. fördelen av fri rättegång kan minska den beteendestyrande effekten av skyldigheten att ersätta rättegångskostnaderna. För den som fått fri rättegång kan det vara tillräckligt att vardera parten får bära sina egna kostnader, eftersom han får sina kostnader ersatta av statsmedel. Situationen är densamma för dem som har en rättsskyddsförsäkring.

2. Nuläget och rådande missförhållanden

2.1. Stadgandena om ersättning för rättegångskostnader i 21 kap. rättegångsbalken och tillämpningen av dem

2.1.1. Innehåll

De viktigaste stadgandena om skyldigheten att ersätta rättegångskostnaderna ingår i 21 kap. rättegångsbalken. Såsom ovan nämnts, går grundstrukturen i stadgandena tillbaka till 1734 års lag. I kapitlet har närmast under detta århundrade gjorts vissa partiella ändringar. Dessa är dock inte särskilt betydande, utan har närmast följt av andra ändringar i rättegångsförfarandet.

Stadgandena i 21 kap. rättegångsbalken gäl-

ler både tvistemål och brottmål. I praktiken kan de dock inte tillämpas på brottmål där allmänna åklagaren väckt talan, annat än då det gäller målsägandens kostnader. Inte heller för ansökningsärenden finns det egna stadgandena om kostnader i kapitlet. Men eftersom man enligt 20 § lagen om behandling av ansökningsärenden vid allmän underrätt (307/86) vid behandlingen av ansökningsärenden utöver den nämnda lagen i tillämpliga delar skall följa vad som gäller om behandlingen av tvistemål, skall stadgandena om kostnader i tvistemål i tillämpliga delar följas också i ansökningsärenden.

Huvudregeln är att den som förlorat målet är skyldig att ersätta kostnaderna till fullo. I den första meningen i 3 § 1 mom. i nämnda kapitel stadgas att "Den som saken tappar, gälde sin vederdeloman det allt åter, som han trängd varit därå kosta." Från denna huvudregeln görs dock flera undantag enligt vilka kostnaderna skall kvittas.

Kostnaderna skall kvittas om saken konstateras ha varit så "mörk och tivelaktig" att det har funnits skäl原因 till rättegång (3 § 1 mom.). Parterna skall bära sina egna kostnader också i de fall där flera käromål har väckts i saken och parterna ömsom vinner och ömsom förlorar dem (4 § 1 mom.). Enligt samma lagrum skall den part som förlorat målet ersätta motpartens kostnader om högsta domstolen fastställer hovrättens domslut, ifall inte motparten på grund av sakens natur själv skall stå för dem. Detsamma gäller om hovrättens domslut står fast därför att besvärstillstånd inte beviljas.

Tidigare skulle kostnaderna enligt detta 4 § 1 mom. kvittas också om den part som hade vunnit målet i underrätten förlorade det i hovrätten, om det inte fanns särskilda orsaker för att denna part trots allt skulle ersätta motparten. Denna kvittningsregel upphävdes genom en lagändring som trädde i kraft den 1 september 1988.

I vissa situationer kan också den vinnande parten bli tvungen att ersätta motpartens kostnader. I 4 § 2 mom. finns ett sådant specialstadgande om ersättningsansvar då någon uppsåtligen eller av vårdslöshet fördröjer sakens avgörande. Enligt detta skall den som föranlett dröjsmålet själv bära kostnaderna på grund av dröjsmålet också om han vinner målet, och därtill ersätta motparten för dennes kostnader på grund av dröjsmålet. I lagen nämns som

exempel på sådant förfarande som kan förorsaka dröjsmål att parten inte har lagt fram skäl eller bevis som han kunnat och bort förete tidigare, att han gjort en invändning om någon omständighet som han redan tidigare kände till eller att han framställt en uppenbart ogrundad invändning eller utan förfall uteblivit från rättegången. Om dröjsmålet har förorsakats av ett laga ombud är han på samma sätt som sin huvudman ansvarig gentemot motparten för den skada som därigenom har åsamkats denne. Ersättningsskyldigheten enligt detta lagrum gäller endast de kostnader som uppstått på grund av dröjsmålet.

Stadganden om förfarandet vid fastställande av rättegångskostnaderna ingår i kapitlets 1 och 2 §§. Enligt det förra lagrummet skall den som vid en rättegång fordrar betalning för kostnader och skada genast till rätten lämna in en förteckning, om han fört sin talan skriftligt. Om han för sin talan muntligt skall han genast meddela vilka hans kostnader är.

Av dessa stadganden framgår att rättegångskostnaderna inte utdöms å tjänstens vägnar och att parten uttryckligen måste yrka på ersättning för dessa kostnader. Yrkandet skall enligt 1 § framföras innan saken tas till avgörande. Senare har parten ingen talan då det gäller de kostnader han har haft vid den domstolen. Domstolen kan dock bestämma att parten skall ersättas för avgifterna för stämning och för lösen för domen, om detta anses vara skäligt.

Under vissa förutsättningar kan en part förbehålla sig möjligheten till separat rättegång angående kostnaderna. Om kostnaderna och skadan är sådana att man inte genast kan känna till och räkna upp dem och parten förbehåller sig rätten till särskild rättegång över dem, så har han tillstånd till detta enligt 2 §.

I lagen ingår också stadganden om delning av ersättningsansvaret med tanke på vissa specialsituationer och om förfarandet vid sökande av ändring (3 § 1 mom. och 5 §).

2.1.2. Missförhållanden

Som av ovanstående framgår, är stadgandena i 21 kap. rättegångsbalken trots de partiella ändringar som gjorts i dem fortfarande till många delar föråldrade och bristfälliga. I lagen sågs ingenting om vilka kostnader som skall ersättas. Inte heller stadgas det någonting

om ersättning för kostnaderna i sådana ärenden som enligt lag inte kan bestämmas annat än genom domstolens avgörande. Det saknas också stadganden om ersättningsskyldigheten i de fall då saken avskrivs eller parterna kommer överens om saken.

Stadgandena om kvittning av kostnader kan bli föremål för tolkning. Stadgandet om kvittning i det fall då saken konstateras ha varit så komplicerad och tvivelaktig att det har funnits skälig orsak till rättegång är oklart och alltför vidlyftigt. Stadgandet om kvittning av kostnaderna i det fall då flera käromål har väckts i saken och parterna ömsom vinner, ömsom förlorar dem är åter såtillvida bristfälligt att kostnaderna enligt ordalydelsen alltid skall kvittas och att domstolen inte har någon prövningsrätt i denna fråga.

Det faktum att lagen är föråldrad och bristfällig har lett till att praxis i kostnadsfrågan har blivit rätt oenhetlig och att den part som vunnit ett tvistemål inte alltid har fått tillräcklig ersättning för sina kostnader. I de fall då den ena parten delvis har vunnit målet har kostnaderna ibland kvittats på den grund att saken har varit så komplicerad och tvivelaktig att det funnits skälig orsak till rättegång, trots att denna grund inte är direkt tillämplig på dessa fall.

Till vissa delar är stadgandena alltför vidlyftiga och till andra delar är de onödigt detaljerade och svårtolkade. De är inte ägnade att förhindra onödiga rättegångar eller att för-snabba förfarandet.

2.2. Specialstadganden om ersättning för rättegångskostnader i andra lagar

Utänför rättegångsbalken finns det specialstadganden om ersättning för kostnaderna i hyresmål och i faderskapsmål. Enligt 36 § lagen om rättegången i hyresmål (650/73) och 32 § lagen om faderskap (700/75) är huvudregeln att parterna själva svarar för sina kostnader. I undantagsfall, om det finns vägande skäl, kan den ena parten likväl åläggas att helt eller delvis ersätta motpartens skäliga rättegångskostnader.

I faderskapsmål och en del hyresmål är det frågan om saker där förlikning inte är tillåten. I den nu föreslagna lagen behövs det ett stadgande om ersättning för kostnaderna i

sådana fall. Trots detta behövs de nämnda stadgandena även i fortsättningen på grund av särdragen i dessa mål.

3. Sverige, Norge och Danmark

3.1. Sverige

I den svenska rättegångsbalken som trädde i kraft vid ingången av 1948 ingår stadgandena om ersättande av rättegångskostnaderna i olika kapitel när det gäller tvistemål (18 kap.) och när det gäller brottmål (31 kap.). Detta beror på att stadgandena om förfarandet vid tvistemål och brottmål även annars ingår i olika kapitel.

I *tvistemål* skall den förlorande parten enligt huvudregeln ersätta motpartens rättegångskostnader, om inte annat är stadgat. Parterna kan förordnas att bära sina egna kostnader, om målet gäller ett rättsförhållande som inte kan bestämmas annat än genom dom. På samma sätt kan man förfara också när den vinnande parten har inlett rättegången utan att motparten gett anledning därtill. Om den vinnande parten har inlett en onödig rättegång, kan han åläggas att ersätta den förlorande partens rättegångskostnader.

Vidare kan parterna förordnas att bära sina egna kostnader om den förlorande parten inte före rättegången kände till eller ens hade bort känna till någon för utgången avgörande omständighet. Det avgörande är endast kännedomen om faktum och det saknar betydelse om målet är juridiskt oklart.

Undantagen från huvudregeln att den förlorande parten är ersättningsskyldig är således mera begränsade än hos oss. Å andra sidan finns det i Sverige då det gäller innehållet i kostnadsavgörandet flera tillgängliga alternativ som smidigt kan tillämpas beroende på situationen. Denna flexibilitet kommer särskilt till synes om det i målet har framlagts flera yrkanden, där parterna har ömsom vunnit, ömsom förlorat. Då kan kostnaderna kvittas, den ena parten tilldömas en jämkad ersättning eller full ersättning, om den del som parten har förlorat har ringa betydelse i saken. Om de kostnader som hänför sig till målets olika delar kan specificeras, skall ersättningsskyldigheten bestämmas i enlighet med detta. Samma alternativ står till buds om den ena partens yrkande godkänns bara delvis.

Extra kostnader som åsamkats motparten

genom oaktsamt förfarande vid rättegången skall ersättas oberoende av hur kostnadsansvaret i övrigt fördelas. Ersättning kan utdömas också för andra extra kostnader än sådana som beror på uppskov i målet. Som exempel på vårdslöshet och försummelse nämns i lagen partens uteblivande från rätten, underlåtenhet att iaktta rättens förelägganden och sådana invändningar som parten insett eller bort inse sakna fog. Partens företrädare, ombud eller biträde kan under samma förutsättningar tillsammans med parten själv åläggas ansvaret för kostnaderna, även om detta inte yrkats.

Ersättningen för rättegångskostnaderna skall till fullo motsvara de nödvändiga kostnaderna för rättegången. I lagen nämns som ersättningsbara kostnader kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande, arvode till ombud eller biträde samt kostnaden för partens arbete och tidsspillan. Till rättegångens förberedande räknas också förlikningsförhandlingar mellan parterna.

Också i många speciallagar ingår det stadganden om ersättning för kostnader. Sådana specialstadganden finns bl.a. angående fastställande av faderskap samt för ärenden som gäller vårdnaden om och rätten att umgås med barn. I dessa mål får parterna enligt huvudregeln bära sina egna kostnader. Den ena parten kan dock åläggas att ersätta motpartens kostnader som han åsamkat genom vårdslöst rättegångsförfarande eller om det finns andra särskilda orsaker. Också i mål som gäller arbetstvister kan parterna förordnas att bära sina egna kostnader, om den förlorande parten har haft skälig orsak att få tvisten prövad.

3.2. Norge

I Norge ingår stadgandena om ersättning för rättegångskostnader separat i lagen om rättegång i tvistemål (tvistemålsloven 1915) och i lagen om rättegång i brottmål (straffeprocessloven 1981). Därtill finns det i vissa speciallagar stadganden om ersättning för rättegångskostnaderna.

I *tvistemål* är huvudregeln att den som förlorat målet blir ersättningsskyldig. Det kan bestämmas att parterna skall bära sina egna kostnader, om saken har varit så oklar att den förlorande parten har haft grundad anledning till rättegång, om utgången i målet har berott på en omständighet som den förlorande parten

har fått kännedom om först vid huvudförhandlingen, eller om rättegången har orsakats av den vinnande partens förfarande. Av bestämmelserna i de övriga nordiska länderna är det just de norska som vad kvittningsgrunderna beträffar mest påminner om vår gällande rätt.

Parterna kan förordnas att bära sina egna kostnader också i sådana fall då målet delvis har förlorats och delvis vunnits. Domstolen kan också i dessa fall ålägga den ena parten att ersätta motpartens rättegångskostnader, inte bara delvis utan också till fullo. Så kan man enligt lagen förfara särskilt i sådana fall där parten har förlorat målet bara till en obetydlig del. Den part som delvis vunnit kan också åläggas att ersätta den förlorande partens rättegångskostnader, om den vinnande parten inte har tilldömts mer än vad motparten redan i ett förlikningserbjudande har gått med på att betala eller om rättegången eller de väsentliga kostnaderna har föranletts av de punkter på vilka parten har förlorat.

Om käromål har väckts utan tillräcklig anledning och svaranden genast har medgett käromålet, skall käranden åläggas att ersätta svarandens rättegångskostnader. Parten är också skyldig att ersätta de kostnader han åsamkat motparten genom ett lagstridigt förfarande eller genom försummelse, oberoende av hur målet utfaller.

3.3. Danmark

I Danmark ingår stadganden om ersättning för rättegångskostnader i rättegångslagen (retsplejeloven 1916) skilt för tvistemål (30 kap.) och brottmål (91 kap.).

I *tvistemål* är den förlorande parten skyldig att ersätta motpartens rättegångskostnader, om inte parterna avtalat om annat eller domstolen på grund av särskilda omständigheter finner det skäligt att avvika från denna regel. Enligt motiveringen till lagen avses med sådana särskilda omständigheter som berättigar till kvittning av kostnaderna bl.a. sådana fall där tvisten har berott på ett oklart avtal, för vilket båda parter är ansvariga, eller där den vinnande parten har inlett rättegång utan anledning. I praktiken har kostnaderna kvittats i särskilt svåra och oklara frågor, där vardera parten har ansetts ha en sannolik anledning till rättegång.

Om vardera parten har delvis vunnit och

delvis förlorat, skall också kostnaderna dömas att bli ersatta endast delvis eller att kvittas, om inte förlusten i målet är mycket liten. Också den som vunnit målet är skyldig att ersätta motparten de extra kostnader som denna åsamkats av ett förfarande som kan tillräknas honom eller av hans försummelse vid rättegången. På samma sätt kan ett ombud på motpartens yrkande åläggas att ersätta de kostnader som ombudet åsamkat genom ett förfarande som strider mot hans skyldigheter.

I ärenden som gäller äktenskap, faderskap, förmynderskap, adoption och administrativt frihetsberövande erläggs ersättning för rättegångskostnader endast om särskilt skäl föreligger.

4. De viktigaste förslagen

I tvistemål är huvudregeln på samma sätt som i den gällande lagen att den förlorande parten är skyldig att ersätta motpartens rättegångskostnader. Det föreslås att detta stadgande införs i kapitlets 1 §. Enligt detta är den förlorande parten alltid skyldig att ersätta motpartens rättegångskostnader, om inte något annat stadgas.

I 2 § föreslås ett stadgande om bestämmande av kostnaderna då målet gäller ett rättsförhållande som enligt lag inte kan avgöras annat än genom domstolsbeslut. I ett sådant mål får parterna enligt huvudregeln bära sina egna rättegångskostnader.

I 3 § ingår stadganden som är mera detaljerade än de nuvarande om sådana fall då det i samma mål har framlagts flera yrkanden som parterna ömsom vinner, ömsom förlorar, eller då den ena partens yrkande bifalls bara delvis. Enligt huvudregeln skall parterna då själva bära sina rättegångskostnader, om det inte finns skäl att ålägga den ena parten att delvis ersätta motpartens kostnader. Om det som en part har förlorat är av ringa betydelse i målet, skall han få full ersättning för sina kostnader.

Undantag från regeln om full ersättnings-skyldighet för den förlorande parten görs då den vinnande parten har inlett rättegången utan att motparten har gett anledning till det, eller annars uppsåtligen eller av oaktsamhet har orsakat en onödig rättegång. Enligt huvudregeln i 4 § 1 mom. är en sådan part skyldig att ersätta motpartens rättegångskostnader.

I 4 § 2 mom. föreslås det att parterna kan

förordnas att bära sina egna rättegångskostnader, om den ena parten inte kände till och inte ens hade bort känna till den omständighet som ledde till utgången i målet.

Enligt 5 § kan en part, oberoende av hur rättegångskostnaderna i övrigt skall ersättas, åläggas att ersätta motparten för sådana kostnader som den förstnämnda parten har förorsakat genom att utebli från domstolen, genom att inte följa domstolens bestämmelser eller genom att framlägga ett påstående som han har vetat eller hade bort veta vara obefogat. På samma sätt skall man förfara i de fall då den ena parten genom ett förfarande som strider mot hans skyldigheter uppsåtligen eller av oaktsamhet har givit anledning till att ärendet fördröjts eller annars åsamkat motparten kostnader. Detta stadgande är avsett att påskynda och koncentrera behandlingen.

Med tanke på att behandlingen skall gå snabbt och vara koncentrerad är det viktigt att inte bara parterna utan också deras företrädare, ombud och biträden uppfyller sina skyldigheter vid rättegången på ett tillbörligt sätt. Stadgandet om ersättningsskyldighet för ombud i den gällande lagen gäller på samma sätt som i fråga om huvudmannen endast de extra kostnader som föranleds av dröjsmålet. Däremot gäller ersättningsansvaret enligt den föreslagna 6 § också extra kostnader för annat än dröjsmål. Enligt 6 § blir partens företrädare, ombud och rättegångsbiträde, om han genom ett förfarande som strider mot hans skyldighet enligt 4 eller 5 § uppsåtligen eller av oaktsamhet har åsamkat den andra parten de kostnader som hans huvudman skall ersätta, jämte huvudmannen skyldig att ersätta dessa kostnader.

Ersättningsskyldigheten för en part vars käromål avvisas bestäms på samma sätt som den förlorande partens ersättningsskyldighet (7 § 1 mom.). Också i de fall då målet avskrivs på grund av att kändanden har återkallat sitt käromål eller inte infunnit sig i rätten, skall han ersätta motpartens kostnader. Ersättningsskyldigheten kan dock i dessa fall bestämmas på något annat sätt, om särskilda skäl ger anledning till det.

I lagen skall det också ingå ett uttryckligt stadgande om vilka kostnader som skall ersättas (8 §). Enligt denna paragraf skall ersättningen för rättegångskostnaderna till fullo motsvara kostnaderna för förberedelse av rättegången och förande av talan i domstolen samt för ombudets eller biträdets arvoden, under

förutsättning att de skäligen har behövts för att bevaka partens rätt. Ersättning skall också betalas för partens arbete och tidsförlust med anledning av rättegången. I den föreslagna paragrafen ingår i syfte att främja förlikningsförhandlingar ett uttryckligt stadgande enligt vilket förhandlingar för att bilägga en sådan tvistefråga som har omedelbar betydelse för målet skall räknas som förberedelse av rättegången.

I lagen föreslås uttryckliga stadganden också om skyldighet att ersätta rättegångskostnaderna i de fall då det på samma sida finns flera än en ersättningsskyldig part (9 §).

I propositionen föreslås att det i 12 kap rättegångsbalken intas en ny 5 a §, enligt vilken den till vilken kändanden har överlätit sin rätt till tvisteföremålet, utan att ta ut stämning kan fullfölja käromålet i den form det hade då rätten överläts. För att någon skall kunna träda i svarandens ställe krävs däremot enligt förslaget kändandens samtycke. Ett stadgande om ersättning för rättegångskostnaderna i dessa skall ingå i 10 §.

Därtill föreslås det att lagen skall innehålla stadganden om fördelningen av ansvaret de ersättningsskyldiga emellan (11 §), om fastställande av rättegångskostnaderna i fall av s.k. biintervention (12 §) och om parternas ersättningsansvar för vissa bevisningskostnader (13 §).

Stadgandena om framläggande och behandling av kostnadsanspråken (14—6 §§) har man försökt utforma så att de skall passa in i det nya förfarandet för behandling av tvistemål i underrätten. Den part som önskar få ersättning för sina rättegångskostnader skall innan behandlingen slutförts framställa sina ersättningsyrkanden och samtidigt meddela av vad kostnaderna består (14 §). Om yrkande på ersättande av rättegångskostnaderna har framställts, skall ersättningen dömas ut med tillämpning av kapitlets stadganden om kvittning av kostnaderna, om inte annat följer av partens yrkande eller medgivande (15 §).

Ersättningarna för de kostnader som har uppstått vid fullföljsförfarandet bestäms i enlighet med vad som har inträffat vid detta förfarande (16 §). Däremot skall den högre domstolen då det gäller ersättning för de kostnader som uppkommit i den lägre domstolen bestämma på samma sätt som den lägre domstolen borde ha bestämt om den hade kommit till samma slutresultat i huvudsaken.

Till denna sistnämnda del kommer man således att följa samma princip som har införts redan genom den partiella revideringen av 21 kap. 4 § rättegångsbalken.

Då det gäller ansökningsärenden föreslås inga särskilda stadganden om kostnaderna. Stadgandena om kostnaderna i tvistemål skall fortfarande med stöd av 20 § lagen om behandling av ansökningsärenden vid allmän under rätt i tillämpliga delar följas också i ansökningsärenden.

5. Propositionens ekonomiska och organisatoriska verkningar

Den föreslagna reformen ökar inte statens utgifter.

Klarare reglerna för kostnaderna antas ha en kostnadssänkande effekt närmast i fråga om tvistemål. Om antalet fall av kvittning minskar på det sätt som eftersträvas, får också staten oftare än tidigare ersättning av motparten till en vinnande part som haft fri rättegång. Därtill bidrar de nya kostnadsreglerna till att försnabba och koncentrera rättegångarna, vilket innebär att statens utgifter för hela rättsvården sjunker.

Den föreslagna reformen har inga organisatoriska verkningar.

6. Beredning av propositionen

Högsta domstolen hade i ett brev av den 19 juni 1986 till republikens president föreslagit de lagstiftningsåtgärder som sedermera har lett till att man i 21 kap. 4 § 1 mom. rättegångsbalken upphävde den första meningen som gällde kvittning av rättegångskostnaderna vid sökande av ändring. Högsta domstolen ansåg också i sitt initiativ att ersättningsstadgandena i hela det nämnda kapitlet var i behov av revidering.

Justitieministeriet tillsatte den 22 januari 1987 en arbetsgrupp med uppgiften att bereda en revidering av stadgandena om ersättning för rättegångskostnaderna. Arbetsgruppen fick en tvådelad uppgift. Den skulle separat i brådsakande ordning bereda ett förslag till ändring av 21 kap. 4 § 1 mom. rättegångsbalken. Därtill skulle den bereda ett förslag till totalrevidering av det nämnda 21 kap.

Utgående från arbetsgruppens förslag utarbetades en proposition med förslag till lag om

ändring av 21 kap. 4 § rättegångsbalken, vilken avläts till riksdagen i april 1988 (RP 39/1988 rd). Lagändringen trädde i kraft den 1 september 1988. Enligt lagen skall rättegångskostnaderna inte längre lämnas någondera parten till last på den grund att underrätten och hovrätten har kommit till motsatta lösningar i saken.

Arbetsgruppens betänkande, som hade formen av en proposition med förslag till ändring av 21 kap. rättegångsbalken och vissa andra stadganden om ersättning för rättegångskostnader, blev färdigt den 2 maj 1989. Betänkandet innehöll också stadganden om ersättning för rättegångskostnader i brottmål. Betänkandet sändes på remiss till 33 olika myndigheter, domstolar och organisationer.

I alla utlåtanden understöddes förslaget i princip, men det framlades flera anmärkningar gällande olika detaljer.

Justitieministeriet tillsatte den 7 februari 1991 en arbetsgrupp med uppgiften att utgående från det ovan nämnda arbetsgruppsförslaget och de utlåtanden som inkommit om det ge en slutlig form åt det i propositionsform utarbetade förslaget till lag om ändring av 21 kap. rättegångsbalken och vissa andra stadganden om ersättning för rättegångskostnaderna.

Laggranskningsrådet gav sitt utlåtande (laggranskningsrådets utlåtande 3/92) om det sistnämnda arbetsgruppsbetänkandet den 10 juni 1992. I sitt utlåtande förordade laggranskningsrådet den detaljerade regleringen i förslaget, eftersom denna är ägnad att effektivisera samt underlätta och förenhetliga den praktiska tillämpningen av de principer som omfattats i förslaget. I laggranskningsrådets utlåtande ingick dessutom vissa detaljerade påpekanden som också har påverkat innehållet i förevarande proposition.

I samband med reformen av rättegångsförfarandet i brottmål skall också stadgandena om ersättning för rättegångskostnader i brottmål reformeras.

7. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll

Såsom ovan har nämnts, har man då det gäller ersättningsansvaret på grund av oakt-samhet i rättegångsförfarande och de stadganden som gäller förfarandet beaktat reformen av rättegångsförfarandet i tvistemål i underrätterna. Den föreslagna reformen bidrar också till

att försnabba och koncentrera förfarandet, vilket har ansetts viktigt i underrättsreformen. Därför är det motiverat att de nu föreslagna stadgandena träder i kraft samtidigt som ändringen av förfarandet i underrätten. Enligt

lagen om ikraftträdande av de lagar som hänför sig till underrättsreformen (1417/92) träder underrättsreformen i kraft den 1 december 1993.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslaget

Rättegångsbalken

12 kap. Om parterna

5 a §. Till detta kapitel föreslås en ny 5 a §. I den stadgas om de förutsättningar under vilka en person till vilken kändan eller svaranden under rättegången har överlåtit rätten till föremålet för tvisten kan bli part i rättegången.

Rätten till föremålet för tvisten kan övergå t.ex. som arv eller genom testamente. Då är det frågan om en s.k. universalsuccession. Vid en konkurs överförs rätten inte på motsvarande sätt från gäldenären till konkursboet, men då det gäller rättegångsförfarandet kan det faktum att gäldenären försätts i konkurs i viss mån jämföras med en succession genom arv eller testamente. I denna paragraf avses inte dessa situationer. På grund av sakens karaktär är det klart att de personer som blivit rättsinnehavare genom de ovan nämnda formerna av succession kan fortsätta som part i rättegången.

I paragrafen ingår ett stadgande med tanke på de situationer där en part uttryckligen under rättegången överlåter sin rätt till föremålet för tvisten till en annan. Eftersom utgången i målet har direkt betydelse för mottagaren, bör han ha en möjlighet att under de förutsättningar som nämns i paragrafen delta i rättegången. Så sker också i dag enligt rättspraxis. Det bör dock anses korrekt att ett uttryckligt stadgande om saken tas in i lagen.

Enligt 1 mom. kan den till vilken kändan under rättegången överlåter sin rätt utan att ut stämning fullfölja talan i den form som den hade vid överlåtelsen.

Stadgandet är viktigt därför att efter överlå-

telsen har den ursprungliga kändan inte längre någon talan i saken, och käromålet borde då på yrkan av svaranden förkastas, varefter mottagaren skulle vara tvungen att väcka ny talan och börja målet från början. För honom är det bättre om han direkt kan träda in som kändan i den ursprungliga rättegången.

Svarandens ställning vid rättegången får inte försämrats genom bytet av kändan. Därför föreslås i momentet att talan förs i den form som den hade vid överlåtelsen. De åtgärder den ursprungliga kändan vidtagit vid rättegången binder således den nya kändan på samma sätt som de skulle ha bundit den ursprungliga kändan.

Trots att han inte längre för talan i målet är den ursprungliga kändan med stöd av 21 kap. 10 § tillsammans med den nya kändan solidariskt skyldig att ersätta svarandens rättegångskostnader.

Enligt 2 mom. kan den till vilken svaranden under rättegången har överlåtit sin rätt till föremålet för tvisten, träda i svarandens ställe vid rättegången, om kändan samtycker till detta. Det är viktigt att kändans samtycke krävs, eftersom han då kan avvärja den möjligheten att successionen minskar hans rättigheter. I praktiken torde det dock ofta gå så att kändan tillåter bytet av svarande, eftersom detta ofta är i kändans eget intresse.

Om kändan inte tillåter att svaranden byts ut, kan den till vilken svaranden har överlåtit sin rätt till föremålet för tvisten delta i rättegången som intervenient med stöd av 18 kap. 8 §. I nämnda paragraf stadgas att om någon som inte är part i rättegången hävdar att saken gäller hans rätt och visar sannolika skäl för sitt påstående får han förfara på detta sätt.

Den nya svarande som trätt i den ursprung-

liga svarandens ställe är enligt 21 kap. 10 § 2 mom. skyldig att ensam svara för rättegångskostnaderna.

Enligt 3 mom. kan en part få med som motpart i rättegången en sådan mottagare som avses i paragrafen och som inte självmant kommer med i rättegången. För käranden är det t.ex. i ett tvistemål som gäller äganderätten till ett löst föremål viktigt att i rättegången få med också den till vilken den ursprungliga svaranden har överlåtit det lösa föremålet. På samma sätt kan det för svaranden vara viktigt att t.ex. i ett fordringsmål i rättegången få med en sådan person till vilken den ursprungliga käranden har överlåtit sin rätt till fordran, för att vid samma rättegång kunna visa att han inte står i skuld heller till mottagaren.

17 kap. Om bevisning

53 §. Paragrafens 4 mom., där man i fråga om skyldigheten att återbetala ersättningar som i förskott erlagts av statens medel i dag hänvisar till 21 kap. 3 § rättegångsbalken, föreslås med anledning av ändringen av 21 kap. bli ändrat så att hänvisningen avser 21 kap. 13 §.

21 kap. Om rättegångskostnader

Tvistemål

1 §. Denna paragraf innehåller huvudregeln för skyldigheten att ersätta rättegångskostnaderna. Enligt den är den förlorande parten skyldig att ersätta motpartens rättegångskostnader, om inte något annat stadgas. Samma regel gäller redan i dag. I den första meningen i 21 kap. 3 § 1 mom. stadgas att "den saken tappar, gälda sin vederdeloman det allt åter, som han trängd varit därå kosta".

Vetskapen om att den förlorande parten i allmänhet måste ersätta inte bara sina egna utan också motpartens rättegångskostnader är ägnad att förebygga onödiga rättegångar. Därför har man som huvudregel gått in för att den förlorande parten skall ersätta motpartens rättegångskostnader i sin helhet.

Då det gäller den första meningen i 21 kap. 3 § 1 mom. har det uppstått tolkningssvårigheter beträffande frågan huruvida där avses att

målet skall ha förlorats i sin helhet eller om också en partiell förlust skall betraktas som en förlust i lagens mening. I allmänhet har man i rättspraxis inte betraktat en partiell förlust som en förlust enligt huvudregeln.

Paragrafen skall tillämpas då en part har förlorat målet i sin helhet. Om parten har förlorat målet bara delvis tillämpas 3 §.

Övriga undantag från huvudregeln i 1 § enligt vilken den förlorande parten blir fullt ersättningskyldig ingår i 2, 4 och 5 §§.

2 §. I sådana fall där parterna inte enligt lag kan komma överens om saken utan som måste avgöras genom domstolsbeslut, kan det inte anses riktigt att den ena parten enligt huvudregeln åläggs att ersätta motpartens rättegångskostnader. Sådana mål och ärenden är bl.a. tvistemål om upphävande av faderskap och äktenskapsskillnadsärenden.

Om parterna är av samma åsikt om målets utgång, kan det ofta vara slumpmässigt vilkendera parten som har anhängiggjort målet. Om svaranden i ett sådant fall inte motsätter sig kärandens yrkande och saken därmed inte blir stridig, är det skäligt att parterna får bära sina egna rättegångskostnader och att svaranden inte åläggs att ersätta kärandens kostnader enbart på den grund att målet avgörs på det sätt som käranden har begärt.

T.ex. i de fall då parterna är av olika åsikt om målets utgång, dvs. saken är stridig, kan det i de mål som avses i paragrafen av särskilda skäl vara befogat att den ena parten åläggs att helt eller delvis ersätta motpartens rättegångskostnader. Därför föreslås att det i paragrafen skall ingå ett stadgande om skyldigheten att ersätta kostnaderna t.ex. i dessa situationer.

I vissa speciallagar finns redan, såsom konstaterats i den allmänna motiveringen, särskilda stadganden om ersättning för kostnaderna då det gäller vissa typer av tvistemål. Hit hör hyresmål och mål som gäller fastställande av faderskap. I dessa mål, av vilka en del är sådana att förlikning inte är tillåten, tillämpas även i fortsättningen de egna specialstadgandena och inte det här föreslagna lagrummet.

Enligt 20 § 1 mom. lagen om behandling av ansökningsärenden vid allmän underrätt skall vid behandlingen av ett ansökningsärende i tillämpliga delar följas vad som gäller om behandlingen av tvistemål, om inte annat stadgas i lagen i fråga. Med stöd av detta lagrum kommer stadgandena om ersättning för rättegångskostnaderna i tvistemål att bli tillämpliga

också på ansökningsärenden. I allmänhet är ansökningsärendena sådana att parterna inte sinsemellan kan komma överens om dem, och den föreslagna 2 § kan bli tillämplig på dem. Hit hör, som ovan nämnts, t.ex. ärenden som gäller äktenskapsskillnad, vilka enligt den ändring av äktenskapslagen som trädde i kraft från början av 1988 skall anhängiggöras genom ansökan.

3 §. I 1 mom. skall det finnas ett stadgande som gäller sådana mål där flera yrkanden framställts och som parterna ömsom vinner, ömsom förlorar. Ett motsvarande stadgande ingår i 4 § 1 mom. i det gällande kapitlet.

I de fall då det i samma mål från båda parter sida framställs olika yrkanden, är det ytterst svårt att fördela rättegångskostnaderna på de olika yrkandena. Därtill är det ofta svårt att bedöma vilken betydelse som med tanke på de totala kostnaderna skall tillmätas det yrkande som parten har antingen vunnit eller förlorat. Därför föreslås i denna paragraf som huvudregel att parterna skall bära sina egna rättegångskostnader.

Ibland kan det dock vara skäl att avvika från paragrafens huvudregel och att ålägga den ena parten att ersätta motpartens kostnader. T.ex. i de fall då svaranden i början av rättegången går med på kärandens ena yrkande, men kärandens andra yrkande, vars behandling har föranlett största delen av rättegångskostnaderna, förkastas, skall käranden åläggas att ersätta svarandens rättegångskostnader till den del de har föranletts av behandlingen av kärandens förkastade yrkande.

Också i de fall då man som utredning för ett yrkande har lagt fram t.ex. sakkunnigbevisning som krävt avsevärda kostnader, skall dessa specificerbara kostnader kunna beaktas vid beslutet om ersättning för rättegångskostnaderna.

Avsteg från paragrafens huvudregel föreslås också då det som parten har förlorat endast är av ringa betydelse i målet. Enligt momentet skall denna part då få full ersättning för sina kostnader. En sådan situation uppstår t.ex. då käranden har förlorat ett till beloppet mycket mindre yrkande än vad han vunnit.

Med uttrycket "ömsom vinner, ömsom förlorar" i detta lagrum avses vinst och förlust i samma rättsinstans. Om ersättning för rättegångskostnaderna då det gäller en högre domstol stadgas i 16 §.

Paragrafens 2 mom. gäller frågan om hur

ersättningen för kostnaderna bestäms när rättegången har gällt ett enda yrkande och en part vinner målet endast delvis. Enligt lagrummet skall 1 mom. tillämpas på motsvarande sätt i sådana fall.

4 §. I denna paragraf gäller 1 mom. sådana situationer där den vinnande parten har inlett rättegången utan att motparten har gett anledning till detta, eller annars uppsåtligen eller av oaktsamhet har föranlett en onödig rättegång.

Frågan om att rättegång har inletts utan att motparten har givit anledning därtill kan bli aktuell t.ex. om saken också utan rättegång kunde ha ordnats på det sätt som käranden önskade. Men om käranden måste väcka talan för att få en verkställbar dom i fråga om en prestation, skall rättegången inte betraktas som onödig.

I det föreslagna lagrummet nämns som grund för den vinnande partens ersättningsansvar också att han annars uppsåtligen eller av oaktsamhet har förorsakat en onödig rättegång. Denna bestämmelse gäller närmast en svarande som har vunnit rättegången. Svaranden kan förorsaka en enligt lagrummet onödig rättegång t.ex. om han underlåter att meddela motparten om en omständighet på vilken hans rätt otvivelaktigt grundar sig och om vilken motparten inte haft kännedom eller ens borde ha haft kännedom. Om det i dessa fall är uppenbart att käranden inte skulle ha väckt talan om han hade fått vetskap om denna omständighet, skall detta lagrum tillämpas.

En förutsättning för att lagrummet skall kunna tillämpas är att den förlorande partens ovetskap om en omständighet som påverkat sakens avgörande har berott på motpartens förfarande eller försummelse.

Enligt huvudregeln skall den vinnande parten inte bara bära sina egna rättegångskostnader utan också åläggas att helt eller delvis ersätta motpartens kostnader.

Momentets stadgande om ersättningsskyldigheten är dock inte ovillkorligt. Vardera parten skall förordnas att bära sina egna kostnader, om detta är befogat med beaktande av de omständigheter som framkommit i målet. Härvid skall man också beakta den förlorande partens förfarande. Kostnaderna kan kvittas t.ex. i ett sådant fall där den förlorande parten, som redan före rättegången har erbjudit sig att betala det belopp som sedan blev utdömt,

under rättegången återkallar sitt erbjudande och bestrider talan i dess helhet.

Enligt 2 mom. får parterna bära sina egna rättegångskostnader om den förlorande parten inte före rättegången kände till eller ens hade bort känna till den omständighet som blev avgörande för utgången i målet.

Detta lagrum kan tillämpas t.ex. i fall då ett dödsbo kräver betalning för en prestation och gäldenären först i rätten lägger fram kvitto över den erlagda betalningen, som inte finns antecknad i den avlidnes räkenskaper. För att 2 mom. skall kunna tillämpas förutsätts att ingendera parten före rättegången har känt till kvittot, utan detta hittas först under rättegången. Men om gäldenären hade känt till kvittot och genom att inte meddela motparten om det föranleder en onödig rättegång, skall 1 mom. tillämpas.

Skillnaden mellan förutsättningarna för tillämpning av 1 och 2 mom. i denna paragraf ligger däri att det i det förstnämnda lagrummet förutsätts att den förlorande partens ovetskap beror på motpartens förfarande eller försummelse, medan ovetskapen enligt 2 mom. inte kan skyllas på motparten.

Det faktum att den ena parten varit ovetande om någon omständighet som inverkat på avgörandet är ännu inte tillräckligt för att befria honom från skyldigheten att ersätta rättegångskostnaderna. Det förutsätts också att parten inte ens hade bort känna till denna omständighet. Vid prövning av denna fråga kan man utgå från en normal persons skyldighet att iaktta omsorg.

Momentet kan tillämpas också i de fall där partens beteende har varit grundat på vedertagen lagtolkning, och denna tolkning ändras under rättegångens lopp, t.ex. på grund av högsta domstolens avgörande, eller när själva målet avgörs på ett sätt som avviker från tidigare tolkning.

Momentet tillämpas dock inte då det är oklart eller tolkning underkastat hur lagen skall tillämpas på det fall som är under behandling. Om juridisk oklarhet godkändes som s.k. kvittningsgrund skulle det finnas en risk att principen enligt 1 § om full ersättning för kostnaderna inte i praktiken skulle bli genomförd på det avsedda sättet.

En part har naturligtvis rätt att hänvisa till sin ovetskap bara så länge han inte fått kännedom om den riktiga omständigheten.

En part som efter att ha fått kännedom om

den nämnda omständigheten vidhåller sitt yrkande blir dock skyldig att helt eller delvis ersätta motpartens kostnader. Då bör det beaktas vilken vikt parterna har tillmätt omständigheten i fråga. Sådana kostnader kan uppkomma antingen när saken behandlas vidare vid samma domstol eller om den på grund av ändringssökande behandlas i en högre domstol.

5 §. I denna paragraf införs ett stadgande om den ena partens skyldighet att ersätta de rättegångskostnader som han har försakat genom att uppsåtligen eller av oaksamhet fördröja rättegången på det sätt som avses i paragrafen.

Enligt denna paragraf är den ena parten skyldig att ersätta motparten för de kostnader som har uppstått genom att förstnämnda part uppsåtligen eller av oaksamhet har fördröjt rättegången genom att utebli från domstolen eller genom att inte följa domstolens bestämmelser eller genom att framlägga ett påstående som han vet eller borde veta vara obefogat eller genom att på något annat sätt förfara i strid med sina skyldigheter.

Denna ersättningskyldighet gäller oberoende av hur rättegångskostnaderna skall ersättas enligt övriga stadganden.

Den allmänna principen skall vara att parterna under hela rättegången skall agera så att de inte utan fog drar ut på rättegången. Därför skall de redan i början av rättegången göra upp sin stämningsansökan och sitt eventuella skriftliga svaromål på det sätt som förutsätts i 5 kap. 2 och 10 §§. I lagen finns därtill uttryckliga stadganden för att förhindra att rättegången fördröjs utan orsak. Enligt 5 kap. 18 § 3 mom. skall en part sätta sig in i målet så väl att målet inte behöver uppskjutas på grund av en underlåtelse från hans sida.

Enligt 22 § i samma kapitel kan domstolen vid behov i ett mål där förlikning är tillåten uppmana en part att inom utsatt tid bl.a. framställa sina yrkanden och grunderna för dem samt uppge alla bevis, vid äventyr att han inte sedan tiden löpt ut får återropa en ny omständighet eller uppge ett nytt bevis, om han inte gör sannolikt att han har en giltig ursäkt för sitt förfarande.

Vid huvudförhandlingen får en part enligt 6 kap. 9 § inte återropa en omständighet eller ett bevis som han inte har återropat vid förberedelsen, om han inte gör sannolikt att hans förfarande har en giltig orsak.

Ett av syftena med de nya stadgandena om förfarandet vid underrätten är således att förhindra onödiga dröjsmål i mål där förlikning är tillåten. Det föreslagna stadgandet om ersättning för kostnaderna kompletterar som processsanktion de nämnda stadgandena i denna typ av tvistemål. Därtill kan det tillämpas i sådana mål där förlikning inte är tillåten.

För att det föreslagna lagrummet skall bli tillämpligt måste partens förfarande eller försummelse ha lett till att behandlingen fördröjs eller annars ha åsamkat den andra parten kostnader. Detta är fallet t.ex. då behandlingen fördröjs på grund av att den ena parten inte har fullgjort sina skyldigheter eller då motparten måste lägga fram nya bevis till följd av att den förstnämnda parten kommer med ogrundade påståenden. Om målet har kunnat avgöras trots partens utevaro eller om hans grundlösa påståenden har förkastats genast utan att föranleda extra kostnader, skall lagrummet inte tillämpas.

För att denna paragraf skall kunna tillämpas måste parten genom att uppsåtligen eller av oaktsamhet fördröja rättegången ha åsamkat motparten kostnader. Uppsåt eller oaktsamhet föreligger inte t.ex. om parten har haft en giltig orsak till sin utevaro, även om han inte har laga förfall enligt 12 kap. 28 §. Förfallet skall dock ha varit en motiverad och godtagbar orsak till att parten uteblivit från domstolen eller försummat domstolens bestämmelser.

Trots att lagrummet endast nämner partens förfarande eller försummelse, skall han på samma sätt som i dag ansvara också för sin företrädare, sitt ombuds eller sitt biträdes agerande. Detta följer redan av karaktären av dessa personers uppgifter och fullmakt. Partens företrädare, ombud eller biträde kan dock tillsammans med sin huvudman göras ansvarig för kostnaderna med stöd av 6 § i lagförslaget.

Detta lagrum skall tillämpas också då tredskodom har meddelats mot en part och han med anledning därav har väckt återvinningstalan, som han vinner. Båda målen skall i detta fall vad rättegångskostnaderna beträffar behandlas som en helhet. Den part som vunnit återvinningstalan skall ersätta motparten för hans extra kostnader till följd av utevaron eller försummelsen, även om den förstnämnda parten på grund av utgången i målet har rätt att få ersättning för sina rättegångskostnader.

Parten är enligt paragrafen skyldig att ersätta de kostnader som avses i paragrafen, obe-

roende av hur rättegångskostnaderna i övrigt skall ersättas. Detta innebär att en part som har förfarit på det sätt som avses i paragrafen måste ersätta de kostnader han föranlett genom sitt förfarande, även om han vinner huvudsaken eller om han med stöd av någon annan paragraf i detta kapitel har rätt till ersättning för sina rättegångskostnader.

6 §. Denna paragraf skall innehålla ett stadgande om skyldigheten för partens företrädare, ombud och rättegångsbiträde att tillsammans med huvudmannen delta i ersättandet av motpartens rättegångskostnader.

Med tanke på att rättegångsförfarandet skall bli snabbare och mera koncentrerat är det viktigt att inte bara parterna, utan också deras företrädare, ombud och biträden fullgör sina skyldigheter vid rättegången på en korrekt sätt. Därför kan en parts företrädare, ombud eller biträde, om han på det sätt som avses i 4 eller 5 § uppsåtligen eller av oaktsamhet har åsamkat den andra parten kostnader som hans huvudman skall ersätta, med stöd av denna paragraf åläggas att, sedan han beretts tillfälle att bli hörd, solidariskt med parten ersätta dessa kostnader.

För att lagrummet skall kunna tillämpas måste partens företrädare, ombud eller biträde genom sitt eget agerande eller sin försummelse ha åsamkat den andra parten onödiga extra kostnader. Partens ombud eller företrädare ansvarar således inte direkt för huvudmannens förfarande vid rättegången. Om ersättnings-skyldigheten grundar sig t.ex. på ett grundlöst påstående som gjorts i saken, förutsätts det för att partens ombud eller företrädare skall bli ersättnings-skyldigt att också han har förstått eller åtminstone hade bort förstå att påståendet saknade grund. Däremot ansvarar alltid parten själv också för de onödiga extra kostnader som hans företrädare, ombud eller biträde har föranlett.

Ombudets och biträdets skyldighet att betala kostnadsersättning måste dock tillämpas med en viss försiktighet, för enligt huvudregeln har ombudet och biträdet rätt att lita på huvudmannens meddelanden beträffande fakta och andra frågor som påverkar rättegångsförfarandet.

Ombudets och biträdets skyldighet att betala kostnadsersättning bör begränsas endast till sådana situationer där ombudet eller biträdet medvetet har handlat i strid med partens

skyldigheter vid rättegången eller där han av oaktsamhet har brutit mot dessa skyldigheter.

Om ett sådant förfarande som avses i denna paragraf är det frågan t.ex. då ombudet åsamkar den andra parten onödiga kostnader genom att handla i strid med sin huvudmans anvisningar eller då ombudet framlägger påståenden som han vet vara grundlösa eller bevisning som inte kan ha betydelse i saken.

Om oaktsamhet enligt denna paragraf är det frågan då ombudet eller biträdet har glömt att inställa sig vid domstolen eller att följa domstolens förordnanden.

En företrädare, ett ombud eller ett biträde kan med stöd av paragrafen åläggas att tillsammans med huvudmannen ersätta motparten för dennes kostnader. Enligt paragrafen ansvarar de solidariskt för att kostnaderna ersätts.

Enligt 11 § i lagförslaget skall domstolen på den ersättningskyldiges yrkande bestämma hur de personer som solidariskt är ersättningskyldiga skall delta i ersättandet av kostnaderna.

På samma sätt som enligt 5 § är parten också enligt denna paragraf skyldig att ersätta de kostnader som avses i paragrafen, oberoende av hur rättegångskostnaderna i övrigt skall ersättas. Detta innebär att företrädaren, ombudet eller biträdet tillsammans med sin huvudman kan åläggas att ersätta de kostnader som avses i paragrafen, även om huvudmannen vinner huvudsaken eller om huvudmannen med stöd av någon annan paragraf i detta kapitel har rätt att få ersättning för sina rättegångskostnader.

Enligt paragrafen skall domstolen besluta om ersättningskyldigheten även när inget yrkande framställts om den frågan. Domstolen kan således på eget initiativ besluta om ersättningskyldigheten. Innan den fattar beslut om ersättningskyldigheten skall domstolen enligt paragrafen bereda den som åläggas ersättningskyldighet tillfälle att bli hörd beträffande ersättningskyldigheten. Att han bereds tillfälle till detta är viktigt bl.a. därför att domstolen då kan försäkra sig om att förutsättningarna för förordnande om ersättningskyldigheten föreligger.

I det föreslagna lagrummet stadgas inte om ombudets eller företrädarens ansvar för den skada han åsamkat sin egen huvudman, utan detta bestäms fortfarande enligt de allmänna skadestånds- och avtalsrättsliga stadgandena.

7 §. I denna paragraf behandlas frågan om

hur skyldigheten att ersätta rättegångskostnaderna bestäms i de fall då käromålet avvisats eller avskrivits.

Enligt 1 mom. anses den part vars talan avvisas ha förlorat målet. Därmed blir den part vars talan avvisas enligt huvudregeln skyldig att ersätta motpartens rättegångskostnader, om inte annat följer av 2—5 §§.

Enligt det föreslagna 2 mom. skall parten enligt huvudregeln ersätta motpartens rättegångskostnader då målet avskrivs på grund av att han återkallar sin talan eller uteblir från domstolen. Ersättningskyldigheten kan dock bestämmas på något annat sätt, om det finns särskilda skäl. Ett sådant undantagsfall kommer i fråga t.ex. när käranden har återkallat sin talan på grund av att svaren efter det talan anhängiggjordes har fullgjort den prestation som yrkades. Då har käranden de facto vunnit målet och skall också få ersättning för sina kostnader.

8 §. I denna paragraf regleras vilka kostnader som är ersättningsbara rättegångskostnader, dvs. sådana kostnader för vilka den vinnande parten kan få ersättning och som den förlorande parten kan bli tvungen att ersätta åt motparten.

För parterna är det viktigt att redan innan de börjar med en rättegång så noggrannt som möjligt få veta för vilka rättegångskostnader de får ersättning om de vinner målet eller vilka kostnader de kan bli tvungna att ersätta om de förlorar det.

Enligt paragrafen skall rättegångskostnaderna till fullo motsvara kostnaderna för förberedande av rättegången och för utförande av talan i domstolen samt för ombudets eller biträdets arvode. En förutsättning är att dessa kostnader skäligen har varit nödvändiga för bevakande av partens rätt.

Kostnaderna för förberedande av rättegången och för utförande av talan i domstolen t.ex. består av kostnader för anskaffande av behövliga handlingar, för arvoden till vittnen och sådana sakkunniga som avses i 17 kap. rättegångsbalken samt för rättegångsavgifter. Därtill kan det uppkomma kostnader om man skall inhämta olika slag av bevis, utföra kontroller, förrätta syn och göra skadeutredningar.

Med förberedande av rättegång avses här också förhandlingar parterna emellan utanför rättegången i syfte att precisera tvistefrågan eller sköta rättegången på ett ändamålsenligt sätt.

Vid tillämpningen av paragrafen måste man i varje enskilt fall överväga om kostnaderna för åtgärderna skäligen har varit nödvändiga för bevakandet av partens rätt. Det avgörande är huruvida parten med skäl har kunnat betrakta åtgärden som nödvändig vid den tidpunkt då den vidtogs.

Om den ena parten t.ex. har inhämtat bevis för att kullkasta motpartens påstående är han berättigad till ersättning för de kostnader detta medfört, även om det inhämtade beviset senare blir onödigt i och med att motparten återkallar sitt påstående. Om åtgärden redan då den vidtogs skäligen skall anses ha varit onödig för att bevaka partens rätt, har denna inte rätt till ersättning för dessa kostnader.

Som ersättningsbara rättegångskostnader nämns särskilt arvodena till biträden och ombud. Arvodet skall fastställas med beaktande av sakens svårighet och omfattning samt av arbetets mängd och art. Avseende skall också fästas vid värdet och betydelsen av det intresse som saken gäller.

Arvodet inkluderar inte direkta kostnader som t.ex. rese- och inkvarteringskostnader, som skall ersättas skilt. Om en part har anlitat ett ombud eller ett biträde som kommit långväga ifrån, måste man på samma sätt som då det gäller övriga åtgärder överväga om de extra kostnaderna för detta har varit nödvändiga för bevakande av partens rätt. Detta kan vara fallet t.ex. om ett bestående klientförhållande eller det faktum att huvudmannen och ombudet bor på samma ort kräver att huvudmannen använder det ombud han valt.

Ersättning skall enligt paragrafen också betalas för partens arbete och tidsförlust med anledning av rättegången. Här avses uttryckligen det arbete och den tidsförlust som direkt föranleds av rättegången. Parten skall ha rätt till skälig ersättning för det arbete han utfört med tanke på rättegången, också i det fall att han utför detta arbete på sin fritid eller inte alls förvärvsarbetar och därmed inte åsamkas något förtjänstbortfall. Som tidsförlust betraktas också t.ex. det att parten under sin semester måste närvara i rätten. Däremot har parten inte rätt till ersättning för t.ex. enbart olägenhet, men eller psykiskt lidande.

Det föreslås att lagen också skall innehålla ett uttryckligt stadgande om att sådana förhandlingar för biläggande av en tvistefråga som är av direkt betydelse för partens yrkande, räknas som förberedande av rättegång. Genom

denna bestämmelse vill man främja förlikningsförhandlingar. Då det primära målet måste anses vara att parterna når enighet i tvisten är det viktigt att stadgandena om ersättning för rättegångskostnaderna främjar uppnåendet av detta mål.

Om förlikningsförhandlingarna inte räknades med i kostnaderna för förberedande av rättegången skulle den part som vinner målet inte få ersättning för de förhandlingar som förts i syfte att nå enighet i målet. Detta kunde t.o.m. leda till att parterna undviker förlikningsförhandlingar.

Enligt paragrafen är en ytterligare förutsättning att förlikningsförhandlingarna har gällt det yrkande som rättegången gäller eller att de har haft åtminstone omedelbar betydelse med tanke på partens yrkande.

I pragrafens 2 mom. föreslås att det tas in en bestämmelse om ränta på rättegångskostnaderna. Enligt vedertagen praxis utdöms enligt 4 § 1 mom. räntelagen (633/82) 16 procents dröjsmålsränta på rättegångskostnaderna räknat från dagen för domen.

Det att skyldigheten att betala ränta bestäms att börja från domsdagen eller den dag då beslutet gavs leder likväl till att betalningen på betalningsdagen alltid är försenad. I själva verket är det inte befogat att fastställa att dröjsmålsränta skall betalas från en sådan tidpunkt att betalningen i regel alltid är försenad.

Enligt bestämmelsen i 6 § räntelagen, som gäller gäld vars förfallodag inte har bestämt, och i 7 §, som gäller ersättningskskuld, skall dröjsmålsränta betalas från det en månad förflutit från yrkandet. Det föreslås att i momentet tas in en motsvarande bestämmelse även för rättegångskostnader.

9 §. Denna paragraf gäller skyldigheten att ersätta rättegångskostnaderna i det fall då det på samma sida finns flera än en ersättningskyldig.

I 1 mom. sägs att om två eller flera parter är skyldiga att ersätta samma rättegångskostnader, ansvarar de solidariskt för att kostnaderna blir ersatta.

Enligt det stadgande som föreslås ingå i 2 mom. skall en part ensam ersätta de kostnader som hänför sig till en sådan del av målet som gäller honom ensam. Samma förfarande skall iaktas om en part har förorsakat kostnader på det sätt som avses i 5 §.

Som exempel på fall där kostnaderna hänför

sig till en del av målet som angår endast en viss part kan nämnas en borgenärs käromål mot en gäldenär och en borgensman. Om käranden har vunnit målet och har haft särskilda kostnader för att visa att borgen är giltig, skall borgensmannen ensam ersätta dessa kostnader.

I den nu aktuella paragrafen stadgas inte hur de ersättningar för rättegångskostnader som tilldömts motparten skall fördelas mellan solidariskt ansvariga ersättningsskyldiga. Ett stadgande om detta föreslås ingå i 11 §.

10 §. I denna paragraf regleras skyldigheten att ersätta rättegångskostnaderna i de fall då en part under rättegången med stöd av 12 kap. 5 a § har överlåtit sin rätt till tvisteföremålet till någon annan, dvs. då det är frågan om s.k. specialsuccession. I den gällande lagen finns det inte särskilda stadganden om skyldigheten att ersätta rättegångskostnaderna heller i sådana fall. Vid universalsuccession, t.ex. då en arvinge träder i den ursprungliga partens, arvlåtarens, ställe, eller då bolag fusioneras, ansvarar den inträdande parten redan enligt de allmänna principerna också för tidigare kostnader.

Svarandens rättsskydd förutsätter att käranden inte genom att överlåta sin rätt till föremålet för tvisten åt någon annan mitt under rättegången kan befria sig från skyldigheten att ersätta dittills uppkomna kostnader. Därför måste det förutsättas att också den som fortsätter rättegången i stället för den ursprungliga käranden ansvarar för tidigare kostnader. Därför skall enligt 1 mom. den ursprungliga käranden och den som i hans stället börjat driva käromålet solidariskt ansvara för de rättegångskostnader som har uppkommit före inträdet. För de därefter uppkomna kostnaderna skall den nya käranden ansvara ensam.

I vissa fall skall kostnaderna anses ha uppkommit redan vid den tidpunkt då man vidtagit den åtgärd för vilken kostnader senare har betalats. Detta är fallet t.ex. då ett vittne har inkallats till rätten redan innan den nya parten inträtt, men vittnet hörs i rätten först efter inträdet.

Också för svarandens del kan det vid inträde av en ny part vara frågan om antingen universalsuccession eller specialsuccession. Som redan konstaterats ovan, ansvarar successorn vid universalsuccession för de kostnader som uppkommit innan han inträtt. För specialsuccession på svarandens sida krävs enligt 12 kap. 5 a § alltid kärandens samtycke. Därför krävs det inte för att kärandens intresse skall bli beaktat

att den ursprungliga svaranden skall vara ansvarig för de dittills uppkomna rättegångskostnaderna. Därför föreslås det i 2 mom. att den person som i svarandens ställe inträtt som ny svarande vid rättegången ensam skall ansvara för alla de rättegångskostnader som uppkommit i målet.

Det föreslagna momentet gäller inte sådana svarande som har instämts som nya svarande tillsammans med de ursprungliga svarandena.

11 §. Denna paragraf gäller fördelningen av ansvaret mellan de ersättningsskyldiga i de fall då dessa solidariskt skall ersätta motpartens rättegångskostnader.

Enligt det föreslagna stadgandet skall domstolen på yrkande av någon av de solidariskt ansvariga ersättningsskyldiga bestämma hur ersättningsansvaret skall fördelas mellan dem eller om någon av dem skall ersätta alla kostnader. Domstolen kan då enligt prövning också bestämma att någon eller några av de ersättningsskyldiga ensam skall ansvara för att kostnaderna blir ersatta.

Vid fördelningen av ersättningsansvaret skall man i allmänhet lägga till grund de berörda personernas andel efter huvudtalet i huvudsaken. Från denna regel kan undantag dock göras, om det finns skäl därtill på grund av andra omständigheter i saken.

Domstolen kan ta upp frågan om fördelningen av ersättningsansvaret till prövning endast på yrkande av någon av de ersättningsskyldiga. Ett sådant yrkande kan framställas antingen i samband med huvudsaken eller senare genom särskild talan. Ett senare separat framställt yrkande skall med stöd av 10 kap. 12 § rättegångsbalken behandlas vid den domstol som har avgjort själva huvudsaken.

12 §. I 1 mom. införs ett stadgande om skyldigheten för en intervenient som avses i 18 kap. 8 § att ersätta rättegångskostnaderna och om hans rätt att få sina kostnader ersatta.

I 18 kap. 8 § stadgas att om någon som inte är part i rättegången hävdar att saken gäller hans rätt och visar sannolika skäl för sitt påstående, får han som intervenient delta i rättegången på endera partens sida.

Man måste göra skillnad mellan s.k. biintervention som avses i denna paragraf och s.k. huvudintervention, som innebär att en tredje person klandrar båda de ursprungliga parternas rätt och yrkar att själv få föremålet för tvisten. Då uppstår ett helt nytt käromål där huvudinterventionen är kärande och de ur-

sprungliga parterna svarande. Huvudintervenienten blir då en part, och ersättningskyldigheten för rättegångskostnaderna till följd av den nya talan som han väckt bestäms enligt de vanliga kostnadsstadgandena.

Enligt det föreslagna stadgandet gäller om biintervenientens skyldighet att ersätta rättegångskostnaderna och om hans rätt till ersättning för dessa kostnader på motsvarande sätt vad som här i 21 kap. stadgas om parterna. Biintervenienten skall dock ansvara endast för de särskilda kostnader som har föranletts av hans intervention. Därtill nämns i lagrummet uttryckligen att den part på vilkens sida biintervenienten har deltagit inte får åläggas att betala kostnaderna för interventionen.

Enligt det föreslagna lagrummet ansvarar biintervenienten endast för de kostnader som föranletts av hans egna åtgärder. Således ansvarar han inte för de kostnader som hänförs till åtgärder som han och parten vidtagit tillsammans. Om däremot biintervenienten har stött den vinnande parten, har han samma rätt som denna till ersättning för sina kostnader.

Om den på vars sida intervenienten har deltagit återkallar sitt käromål skall även biintervenienten i fråga om ansvaret för kostnaderna utom detta lagrum också i tillämpliga delar följa stadgandet i 7 § 2 mom. Därmed ansvarar biintervenienten för de särskilda kostnader som hans intervention åsamkat motparten, om det inte på grund av särskilda omständigheter finns skäl att fastställa ersättningskyldigheten på något annat sätt.

I 2 mom. föreslås att det i fråga om intervenientens företrädare, ombud eller biträde hänvisas till stadgandena i detta kapitel om ersättningskyldighet för parternas företrädare, ombud eller biträden.

13 §. I denna paragraf införs ett stadgande om parternas ersättningsansvar i fråga om sådana kostnader som inte direkt hänförs till deras egna åtgärder vid rättegången. Sådana kostnader kan uppkomma t.ex. för inhämtande av bevis på förordnande av domstolen.

Med stöd av stadganden i andra lagrum skall ersättningar för inhämtande av bevis i vissa fall betalas av statens medel eller solidariskt av parterna.

Ett sådant stadgande finns t.ex. i 17 kap. 16 § rättegångsbalken. Enligt det skall i det fall att domstolen självmant har förordnat att en handling skall inlämnas till rätten, kostnaderna för detta betalas av statens medel och parterna

åläggas att ersätta dem till staten på det sätt som stadgats om bestridande i brottmål av bevisningskostnader med statens medel. Enligt 40 § 2 mom. i samma kapitel skall ersättning till ett vittne som domstolen i tvistemål självmant har inkallat betalas av parterna solidariskt.

Enligt 17 kap. 53 § 2 mom. skall ersättning till en sakkunnig i tvistemål betalas av parterna solidariskt, om inte den sakkunniga blivit förordnad på anhållan av endast den ena parten. Enligt 3 mom. i samma paragraf kan till en sakkunnig som domstolen självmant har förordnat utbetalas ett förskott av statens medel. Om återbetalning till staten av en sådan ersättning stadgas för närvarande i 21 kap. 3 § 2 mom. Där sägs att den förlorande parten är skyldig att återbetala ersättningen till staten, om inte domstolen med beaktande av sakens beskaffenhet finner att den skall betalas av båda parterna eller stanna statsverket till last. Beträffande kostnaderna för syn gäller enligt 17 kap. 59 § i tillämpliga delar vad som stadgas i 53 §.

I den nu aktuella paragrafens 1 mom. föreslås ingå ett stadgande om hur parternas skyldighet att ersätta de ovan nämnda kostnaderna skall fördelas mellan dem. Enligt det föreslagna stadgandet gäller beträffande skyldigheten att till staten återbetala sådana kostnader för bevisning eller andra åtgärder som betalats av statens medel vad som i kapitlet stadgas om rättegångskostnader. Enligt momentet skall man förfara på motsvarande sätt i fråga om de kostnader för vilka parterna ansvarar solidariskt.

I 2 mom. föreslås ingå ett stadgande motsvarande den nuvarande 21 kap. 3 §, enligt vilken domstolen kan förordna att en av statsmedel betald kostnad som avses i 1 mom. helt eller delvis skall bäras av staten.

14 §. I 1 mom. föreslås i enlighet med den gällande lagen att den som vill ha ersättning för sina rättegångskostnader skall framställa sitt yrkande på ersättning innan behandlingen av målet slutförts.

Enligt den gällande 1 § i detta kapitel kan domstolen ålägga motparten att ersätta parten för skäligen kostnader för stämning och lösen för domen, även om parten inte har framställt något sådant yrkande. Enligt förslaget får domstolen däremot inte självmant döma ut ersättning för t.ex. rättegångsavgift. Detta förslag beror på att om dessa ersättningar döms ut å tjänstens vägnar kan resultatet sakligt sett bli

fel på grund av att parten inte har önskat någon ersättning. Därför skall parten, om han vill ha ersättning för avgifterna i fråga, framställa ett uttryckligt yrkande om saken.

I 5 kap. 2 och 10 §§ finns specialstadganden om yrkande av ersättning för rättegångskostnader. Lagrummen innehåller stadganden om innehållet i stämningsansökan och svaromålet. I stämningsansökan skall enligt 2 § och i svaromålet enligt 10 § bland annat nämnas att parten yrkar ersättning för rättegångskostnaderna, om käranden eller svaranden finner det befogat. I motiveringen till dessa lagrum (RP 15/1990 rd) konstateras att det är viktigt att yrkandet på kostnadsersättning framställs redan i detta skede, eftersom målet kan avgöras direkt på grundval av stämningsansökan eller till förmån för svaranden utan att parterna hörs.

Om yrkande på ersättning inte har framställts i ansökan eller i svaromålet, har käranden och svaranden en möjlighet att i enlighet med den nu föreslagna paragrafen göra det senare vid förberedelsen eller vid huvudförhandlingen, om behandlingen av saken fortgår. Därtill har käranden och svaranden, om behandlingen fortgår, naturligtvis en möjlighet att begära ersättning för sina kostnader också till den del som dessa överstiger de rättegångskostnader som han nämner i stämningsansökan respektive svaromålet.

I detta moment föreslås att parten, då han lägger fram sitt yrkande på ersättning för rättegångskostnaderna, skall meddela vari kostnaderna består. Förslaget motsvarar den gällande 21 kap. 1 §. Hittills har praxis varit att man för partens räkning har inlämnat en specificerad beräkning till domstolen endast i de fall då parten har haft ett ombud eller ett biträde.

Vad partens rättegångskostnader består av framgår bäst om parten också i övriga fall lägger fram en specificerad räkning över sina kostnader. Detta är viktigt också för att domstolen då den fastställer ersättningen för kostnaderna skall kunna beakta alla de omständigheter som enligt 8 § skall beaktas.

Eftersom ersättning enligt den föreslagna 8 § skall betalas också för partens eget arbete och tidsförlust med anledning av rättegången, borde parten, om han vill ha dessa ersättningar, inlämna en specificerad beräkning av dem till domstolen. Om ersättning yrkas för i 8 §

nämnda kostnader för åtgärder för förlikning i en tvistefråga, skall även dessa nämnas separat i beräkningen.

I räkningen skall också biträdets arvode och kostnader specificeras. Om rättegångskostnaderna kan uppdelas på de olika yrkandena, skall i räkningen vid behov också anges hur kostnaderna hänför sig till dessa yrkanden.

Då en part inte själv har observerat att begära ersättning för rättegångskostnaderna, skall domstolen fästa hans uppmärksamhet vid att han har möjlighet att få sina kostnader ersatta om han framlägger en begäran om saken i enlighet med denna paragraf. På motsvarande sätt skall domstolen vid behov utnyttja sin rätt att ställa frågor för att utreda vem ersättningsyrkandet är riktat mot och av vilka olika kostnader ersättningsyrkandet består.

I lagen föreslås inte ingå något särskilt stadgande om hörande då det gäller skyldigheten att ersätta rättegångskostnaderna, annat än då det i enlighet med 6 § gäller företrädare, ombud och biträden. Inte heller i gällande 21 kap. finns det något allmänt stadgande om hörande i fråga om ersättningsyrkandet. Hörandet då det gäller ett yrkande på ersättning för rättegångskostnaderna anses grunda sig på de allmänna rättegångsprinciperna. Enligt 14 § 2 mom. kan i domen avgöras endast de yrkanden som har framställts i stämningsansökan samt de yrkanden som svaranden har fått del av under rättegången, om målet avgörs på kärans yrkande och i svarandens frånvaro. Detta begränsande stadgande har allmänt ansetts gälla också yrkanden på ersättning för rättegångskostnaderna.

Därtill ingår i 12 kap. 36 § ett stadgande enligt vilket den part på grund av vars uteblivande målet avskrivs, på yrkande av den närvarande motparten kan åläggas att ersätta dennes rättegångskostnader. Så kan man alltså förfara utan att bereda den uteblivna tillfälle att bli hörd med anledning av motpartens yrkande på kostnadsersättning.

Enligt 2 mom. i denna paragraf skall utslag om rättegångskostnaderna meddelas samtidigt som domstolen avgör målet.

Enligt den gällande 2 § kan frågan om rättegångskostnaderna överföras för att avgöras vid en skild rättegång. Detta stadgande har i praktiken tillämpats mycket sällan och det finns inte längre orsak att hålla kvar ett sådant

specialstadgande. Domstolen kan enligt den gällande lagen skilja på de olika frågorna för att behandlas separat.

I 3 mom. föreslås ingå ett stadgande om avgörande av frågan om rättegångskostnaderna i de fall då målet överförs till en annan domstol. Enligt momentet skall frågan om ersättning för de rättegångskostnader som uppkommit vid behandlingen av målet i den överförande domstolen avgöras vid den domstol till vilken målet har överförts, samtidigt som denna domstol avgör det överförda målet.

15 §. I denna paragraf bestäms om beaktande av de kostnadsstadganden som tagits med i syfte att effektivisera rättegången.

Om yrkande på ersättning för rättegångskostnaderna har framställts, skall domstolen enligt lagförslaget då den avgör frågan om ersättningsskyldigheten beakta stadgandena i 1-10, 12 och 13 §§, om inte annat följer av partens yrkande eller medgivande.

Genom dessa stadganden vill man dels säkerställa rättegångens effektivitet, dels inbespara sådana kostnader som parterna och samhället åsamkas av sakens behandling. Därför är det viktigt att dessa stadganden tillämpas också då parterna inte hänvisar till dem.

Då frågan om kostnadsersättningen avgörs i samband med huvudsaken har domstolen en bättre möjlighet än parterna att pröva behovet av att tillämpa stadgandena om kvittning av rättegångskostnaderna, därför att tillämpningen av dessa stadganden ofta är beroende av hur själva huvudsaken avgörs.

Av domstolens beslut om ersättning för rättegångskostnaderna bör framgå på vilken grund domstolen har avgjort frågan om skyldigheten att ersätta rättegångskostnaderna. I de fall då domstolen har tillämpat stadgandena i 2-10 eller 12-13 §§ skall av utslaget framgå varför dessa stadganden har tillämpats och hur de har påverkat de utdömda ersätningarna.

16 §. I denna paragraf stadgas om skyldigheten att ersätta rättegångskostnaderna i högre domstol.

De ovan angivna stadgandena i detta kapitel skall tillämpas på de kostnader som uppkommit i lägre domstol också då ändring söks i den lägre domstolens avgörande. Den högre domstolen bestämmer med stöd av dessa stadganden om ersättning för de kostnader som parterna har åsamkats i den lägre domstolen alldeles på samma sätt som den lägre dom-

stolen borde ha bestämt om den skulle ha avgjort huvudsaken på samma sätt som den högre instansen.

Eftersom de ovanstående kostnadsstadgandena blir direkt tillämpliga också i fullföljdsdomstolen, behöver detta inte längre nämnas i den nu aktuella paragrafen. Däremot behövs ett särskilt stadgande om ersättning för kostnaderna för sökande av ändring i högre domstol.

Enligt 1 mom. skall rättegångskostnaderna då det gäller den högre domstolen fastställas beroende på vad som har skett vid fullföljdsförfarandet och beroende på om parten har vunnit eller förlorat besvären. Med att vinna eller förlora besvären avses då hur ansökan om ändring har avgjorts. Om t.ex. ändring söks bara i en liten del av målet och den lägre domstolens utslag ändras på det sätt som ändringssökanden har yrkat, skall han betraktas som vinnare i den högre domstolen. Om den lägre domstolens avgörande inte har ändrats, har den part som sökt ändring förlorat besvären.

Då det gäller fastställande av kostnadsersättningen skall man också för den högre domstolens del i tillämpliga delar följa de ovan nämnda stadgandena. Därmed skall den part som förlorat besvären i regel ersätta motpartens kostnader i den högre domstolen. Om båda parter har sökt ändring och den lägre domstolens utslag står fast, skall de anses ha ömsom vunnit, ömsom förlorat på det sätt som avses i 3 §. Likaså skall stadgandena i 3 § i tillämpliga delar följas då den ena partens besvär godkänns endast delvis. Men om en part återkallar sin ansökan om ändring skall stadgandet i 7 § 2 mom. om återkallande av käromål iaktas i tillämpliga delar.

I 2 mom. ingår ett specialstadgande om fastställande av kostnaderna i de fall då målet från en högre domstol återförvisas till en lägre domstol. Då är det inte motiverat att den högre domstolen skall bestämma om kostnaderna i enlighet med vad som har inträffat vid fullföljdsförfarandet. Om t.ex. den part med anledning av vars besvär målet har återförvisats till den lägre domstolen sedan förlorar målet, är det inte skäligt att han trots allt får ersättning för sina rättegångskostnader i den högre domstolen. Därför är det enligt förslaget i återförvisade mål först den lägre domstolen som skall pröva kostnadsfrågan också för den högre domstolens del, då målet efter att ha

återförvisats tas upp till ny behandling. Också i denna kostnadsfråga skall stadgandena i detta kapitel iakttas i tillämpliga delar.

Brottmål

17 §. I *paragrafen* stadgas om rättegångskostnaderna i brottmål där endast målsäganden för talan. Enligt *paragrafen* skall då i tillämpliga delar iakttas vad som stadgas om tvistemål.

Då påverkas saken inte av om det är frågan om ett målsägandebrott eller ett brott som underlyder allmänt åtal. Lagrummet gäller i fråga om kostnader i högre domstol också sådana brottmål som målsäganden fört till en högre domstol men där åklagaren har fört talan i lägre domstol, utan att söka ändring i domstolens avgörande i högre domstol.

Därtill gäller *paragrafen* sådana fall där målsäganden har börjat fullfölja ett åtal där allmänna åklagaren har medgett åtalsetergift, till den del det är frågan om kostnader som därefter har uppkommit i målet.

18 §. I denna *paragraf* ingår en hänvisning till vissa stadganden om kostnaderna i tvistemål. Hit hör 8 § 2 mom. som gäller dröjsmålsrättans belopp för rättegångskostnaderna, 12 § som gäller fastställande av rättegångskostnaderna i fall av biintervention, 13 § som gäller ersättning för kostnader till staten och fördelning av kostnadsansvaret, 14 § 2 mom. som gäller meddelande av avgörandet, 15 § som gäller tillämpningen av 12 och 13 §§ samt 16 § som gäller fastställande av kostnaderna i högre domstol.

Kompletterande stadganden

19 §. Enligt denna *paragraf* har allmänna åklagaren rätt att å statens vägnar söka ändring i avgöranden som fattats med stöd av 13 §

även i de fall där han inte fungerat som åklagare eller annars bevakat allmänt intresse i saken. I dessa fall är det frågan om kostnader som antingen skall betalas av statens medel eller ersättas till staten. Åklagaren har motsvarande rätt att enligt 25 § *lagen* om fri rättegång söka ändring i de avgöranden som fattas med stöd av den *lagen*. I de fall då allmänna åklagaren har fungerat som åklagare eller annars bevakat allmänt intresse i saken har han också utan detta uttryckliga stadgande rätt att å statens vägnar söka ändring också i de avgöranden som gäller ersättning för rättegångskostnaderna.

20 §. I denna *paragraf* ingår ett förtydligande stadgande om bestämmande av kostnaderna i de fall då man i samband med ett brottmål där åklagaren för talan behandlar en målsägandes talan mot en part för vilken inte har yrkats straff eller andra straffrättsliga påföljder, eller då någon annan än en målsägande framställer privaträttsliga yrkanden mot den åtalade. En sådan talan och ett sådant yrkande har som sådana karaktären av tvistemål, men av processekonomiska skäl kan de framställas också i samband med brottmålet. Ersättningskyldigheten bör dock till dessa delar bestämmas på samma sätt oberoende av om den talan som gäller dem förs separat eller i samband med brottmålet. Därför anges det uttryckligen i den föreslagna *paragrafen* att i fråga om denna del av rättegångskostnaderna skall de stadganden som gäller för tvistemål iakttas.

2. Ikraftträdande

Lagarna föreslås träda i kraft samtidigt som de lagar som gäller revisionen av rättegångsförfarandet i tvistemål i underrätterna, dvs. den 1 december 1993.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

Lag

om ändring av rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut ändras i rättegångsbalken 17 kap. 53 § 4 mom. samt 21 kap., sådana de lyder, 17 kap. 53 § 4 mom. i lag av den 29 juli 1948 (571/48) och 21 kap. jämte senare ändringar, samt fogas till 12 kap. en ny 5 a § som följer:

12 kap.

Om parterna

Om förande av parts talan

5 a §

Om käranden under rättegången överlåter sin rätt till föremålet för tvisten åt någon annan, kan mottagaren utan att ta ut stämning fullfölja talan i den form som den hade när rätten överläts.

Om svaranden under rättegången överlåter sin rätt till föremålet för tvisten åt någon annan, kan mottagaren träda i svarandens ställe vid rättegången, om käranden samtycker till detta.

En part vars motpart under rättegången har överlåtit föremålet för tvisten åt någon annan kan begära att mottagaren skall inkallas som part till rättegången.

17 kap.

Om bevisning

53 §

Om återbetalning till staten av ersättning som i förskott har betalats av statens medel stadgas i 21 kap. 13 §.

21 kap.

Om rättegångskostnader

Tvistemål

1 §

Den part som förlorar målet är skyldig att ersätta motpartens rättegångskostnader, om inte något annat stadgas.

2 §

Om målet gäller ett rättsförhållande som

enligt lag inte kan avgöras annat än genom domstolsbeslut, får parterna själva bära sina rättegångskostnader, om det inte finns särskilda skäl att ålägga den ena parten att helt eller delvis ersätta motpartens rättegångskostnader.

3 §

Om det i samma mål har framställts flera yrkanden och parterna ömsom vinner, ömsom förlorar, får de själva bära sina rättegångskostnader, om det inte finns skäl att ålägga den ena parten att delvis ersätta motpartens kostnader. Om det som en part har förlorat endast är av ringa betydelse i målet, skall han få full ersättning för sina kostnader.

Vad som stadgas i 1 mom. skall på motsvarande sätt tillämpas när domstolen endast delvis bifaller en parts yrkande.

4 §

Om den vinnande parten har inlett rättegången utan att motparten har givit anledning därtill, eller annars uppsåtligen eller av oaktsamhet har föranlett en onödig rättegång, är han skyldig att ersätta motpartens rättegångskostnader, om det inte med beaktande av de omständigheter som framkommit i målet finns skäl att bestämma att vardera parten själv får bära sina rättegångskostnader.

Om den omständighet av vilken utgången i målet berodde inte före rättegången var känd av den förlorande parten och han inte heller hade bort känna till den, kan domstolen bestämma att parterna själva skall bära sina rättegångskostnader.

5 §

Om den ena parten uppsåtligen eller av oaktsamhet åsamkar den andra parten kostnader genom att utebli från domstolen, genom att inte iaktta domstolens förordnanden, eller genom att lägga fram ett påstående som han har vetat eller hade bort veta vara obefogat,

eller genom att annars förlänga rättegången genom ett förfarande som strider mot hans skyldighet, är han skyldig att ersätta dessa kostnader oberoende av hur rättegångskostnaderna i övrigt skall ersättas.

6 §

Om den ena partens företrädare, ombud eller biträde på ett sätt som avses i 4 eller 5 § uppsåtligen eller av oaktsamhet har åsamkat den andra parten sådana rättegångskostnader som avses i detta kapitel, kan han, efter att ha beretts tillfälle att bli hörd, åläggas att solidariskt med parten ersätta kostnaderna i fråga.

7 §

En part vars talan avvisas anses ha förlorat målet.

Om behandlingen av målet avskrivs på den grund att den ena parten har återkallat sin talan eller inte inställt sig vid domstolen, skall han ersätta motpartens kostnader, om det inte finns särskilda skäl att bestämma ersättningskyldigheten på något annat sätt.

8 §

Ersättningen för rättegångskostnaderna skall till fullo motsvara kostnaderna för förberedande av rättegången och för utförande av talan vid domstolen samt för ombudets eller biträdets arvode, om kostnaderna skäligen har varit befogade för bevakande av partens rätt. Ersättning skall också betalas för det arbete och den tidsförlust som rättegången har åsamkat parten. Till förberedande av rättegången räknas också förhandlingar för biläggande av sådana tvistefrågor som har omedelbar betydelse för partens yrkande.

Om det har yrkats på dröjsmålsränta på rättegångskostnaderna, skall domstolen bestämma att dröjsmålsräntan skall betalas enligt 16 procent från det en månad förflutit från den dag då ersättningen dömdes ut.

9 §

Om flera än en part är ansvariga för samma rättegångskostnader, ansvarar de solidariskt för att de ersätts.

Till den del kostnaderna hänför sig till en del av målet som endast angår en av parterna, eller har orsakats av en part på ett sätt som avses i 5 §, skall denna part ersätta dem ensam.

10 §

Den som i enlighet med 12 kap. 5 a § har övertagit käromålet svarar tillsammans med den ursprungliga kâranden solidariskt för de rättegångskostnader som uppkommit innan han övertog käromålet. För därefter uppkomna kostnader svarar den nya kâranden ensam.

Den som har trätt i svarandens ställe svarar ensam för rättegångskostnaderna.

11 §

Domstolen skall, om någon av de solidariskt ersättningskyldiga begär det, bestämma hur kostnaderna skall fördelas mellan dem eller om någon av dem skall ersätta alla kostnader.

12 §

Beträffande skyldigheten för en intervenient som avses i 18 kap. 8 § att ersätta rättegångskostnaderna och hans rätt till ersättning för sådana kostnader gäller på motsvarande sätt vad som i detta kapitel stadgas om parter. Han skall dock endast svara för de särskilda kostnaderna för interventionen. Den part på vars sida intervenienten har deltagit får inte åläggas att ersätta de kostnader som avses i denna paragraf.

Beträffande skyldigheten för intervenientens företrädare, ombud eller biträde att ersätta rättegångskostnaderna gäller på motsvarande sätt vad som i detta kapitel stadgas om parternas företrädare, ombud eller biträde.

13 §

Skall kostnaderna för bevisning eller andra åtgärder betalas av statens medel eller solidariskt ersättas av parterna, gäller beträffande skyldigheten att ersätta dessa kostnader vad som i detta kapitel stadgas om rättegångskostnader. Om parterna skall bära sina egna rättegångskostnader, kan det bestämmas att kostnaderna skall delas jämnt.

Domstolen kan bestämma att en av statens medel betald kostnad som avses i 1 mom. helt eller delvis skall bäras av staten.

14 §

Yrkande på ersättning för rättegångskostnaderna skall framställas innan behandlingen av målet har slutförts och samtidigt skall det uppges vad kostnaderna består av.

Beslut om rättegångskostnaderna skall meddelas samtidigt som domstolen avgör målet.

När domstolen överför ett mål till en annan

domstol skall frågan om ersättning för de rättegångskostnader som uppkommit vid den överförande domstolen avgöras i den domstol till vilken målet har överförs.

15 §

Har yrkande på ersättning för rättegångskostnaderna framställts, skall domstolen när den avgör frågan om ersättningsskyldigheten beakta stadgandena i 1—10, 12 och 13 §§, om inte något annat följer av en parts yrkande eller medgivande.

16 §

Om ändring söks i en lägre domstols avgörande, skall skyldigheten att ersätta rättegångskostnaderna i den högre domstolen bestämmas i enlighet med vad som har skett vid fullföljdsförfarandet och beroende på om parten har vunnit eller förlorat besvären.

Om målet återförvisas, skall frågan om kostnaderna i den högre domstolen prövas i den lägre domstolen i samband med det återförvisade målet.

Brottmål

18 §

I fråga om rättegångskostnaderna i ett brott-

mål där endast målsäganden för talan iaktas i tillämpliga delar vad som stadgas om tvistemål.

18 §

Vad som i 8 § 2 mom., 12 och 13 §§, 14 § 2 mom. samt 15 och 16 §§ stadgas om tvistemål gäller i tillämpliga delar också i brottmål.

Kompletterande stadganden

19 §

Allmänna åklagaren har rätt att på statens vägnar söka ändring i avgöranden som har fattats med stöd av 13 § i detta kapitel även då han inte verkat som åklagare.

20 §

Om domstolen i samband med ett brottmål där allmänna åklagaren för talan behandlar en målsägandes talan mot en part för vilken det inte har yrkats straff eller andra straffrättsliga påföljder, eller om någon annan än en målsägande framställer privaträttsliga yrkanden mot den åtalade, skall i fråga om rättegångskostnaderna till dessa delar iaktas de stadganden som gäller för tvistemål.

Denna lag träder i kraft den
199 .

Helsingfors den 11 oktober 1993

Republikens President

MAUNO KOIVISTO

Minister Heikki Haavisto